

Miejsca i Sztuka
RĄBIŃ

Mojej Siostrze – Bernadecie

Opis ten jest niezwykle ciekawy, gdyż świadczy nie tylko o znaczącej pozycji Rąbinia w kluczu majątności Mielżyńskich, ale również o wadze, jaką starosta kcyński przywiązywał do spraw związanych z zarządzaniem dobrami. To zarazem jedne z nielicznych informacji dotyczących miejscowości z okresu poprzedzającego nabycie dóbr przez Chłapowskich. Jak widać z części kronikarskiej, kontrybucje na rzecz najeźdźców dotyczyły nie tylko mieszkańców wsi, ale również folwark.

W Księgach grodzkich kościańskich, znajduje się pochodząca z 1786 roku wiza, w której dobra rąbińskie przekazywane są Franciszkowi Bojanowskiemu.

Kronika parafialna wspomina, iż właścicielem Rąbinia po Mielżyńskich miał być Michał Pławiński (zmarł 31 lipca 1795)⁴⁸.

To wydarzenie prowadzi ku rodowi, który poza Rąbińskimi, najwyraźniej zapisał się w historii miejscowości. Jako że wokół kościoła parafialnego rozmieszczone są po dzień dzisiejszy groby Chłapowskich, to też ich historię oraz związki z Rąbinem omówię łącznie z dziejami samej nekropolii.

CHŁAPOWSCY ORAZ ICH NEKROPOLIA

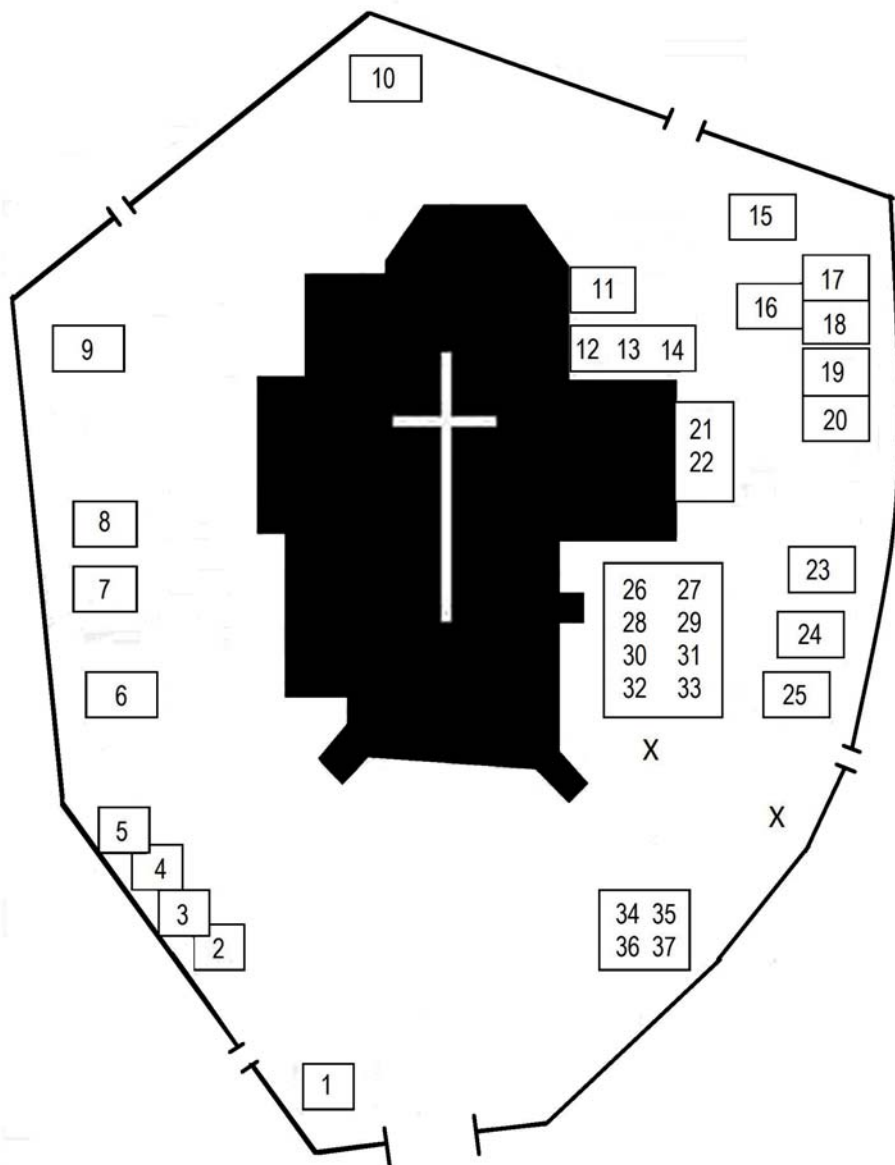
Niemal nieczytelne tablice, pokryte mchem i porostami nagrobki to świadectwo kilku stuleci obecności Chłapowskich na ziemi kościańskiej. Spoczywają tu przedstawiciele linii turewskiej, kopaszewskiej i szołdrskiej oraz osoby zasłużone dla rodziny. Rąbiń został wybrany na miejsce ostatniego spoczynku w momencie kupna wsi oraz osiedlenia się rodu na tych ziemiach. Wraz z powiększeniem kościoła w 1905 roku o nowe prezbiterium, poszerzono także sam cmentarz. Poza grobowcami, których wykaz przedstawiam poniżej, na terenie przykościelnym znajdują się groby nieoznakowane, które zlokalizowano podczas prac rewitalizujących w 2013 roku (na planie zostały zaznaczone jako X). Poza pochówkami na zewnątrz kościoła, we wnętrzu świątyni znajdują się grobowce Rąbińskich oraz: przed ołtarzem Matki Boskiej grób proboszcza Michała Manickiego z 1764 roku,

Dryja, herb Chłapowskich

⁴⁸ J. Cichowski, *Historia kościoła i parafii rzymsko-katolickiej w Rombiniu w dekanacie i powiecie Kościańskim, w obwodzie rejencji Poznańskiej położonych od czasu erekcyj w XII wieku aż do dni dzisiejszych spisana*, Rąbiń, s. 10.

przed ołtarzem głównym proboszcza Melchiora Szymańskiego z roku 1772, w kaplicy świętego Józefa dziedzica Donatowa – Koszuckiego z roku 1802 oraz Maryanny Józefy Chłapowskiej z roku 1831, a także zbiorowe pochówki szczątków ludzkich pochodzących z wcześniejszych miejsc grzebalnych, powtórnie pochowane w 1775 roku. Ostatni pochówek na nekropolii od samego początku przeznaczony na miejsce wiecznego spoczynku dla patronów kościoła, odbył

Schemat nekropolii Chłapowskich w Rąbiniu, rys. E.P.

się w 1997 roku. Warto w tym miejscu wspomnieć o płycie wielkiej księżnej łowickiej, która po sprowadzeniu wraz ze szczątkami z Rosji wisała przez jakiś czas w pałacu w Turwi. W okresie II wojny światowej została zniszczona. Z oryginału zachowało się zaledwie kilka liter tworzących inskrypcję.

Poniżej zamieszczam inskrypcje (z pisownią z epoki oraz wszelkimi wynikającymi z tego tytułu błędami) przepisane z nagrobków, przez jednego z twórców *Kroniki parafialnej*:

1. NN – *Kronika parafialna* wspomina o usytuowaniu blisko dzwonnicy grobu Salomei Matelskiej, zmarłej 4 kwietnia 1882 roku
2. Ś. P. Józef Chłapowski starosta kościański Orła białego i S. Stanisława kawaler przeżywszy lat 70. umarł 17. Paźd. 1826. Prosi o westchnienie
3. Tu leży Zofia z Chłapowskich Mycielska ur. 15 maja 1794 um. 13 września 1864 R.I.P.
4. Tu leżą zwłoki śp. Stanisława Chłapowskiego, Kasztelana Międzyrzeckiego, Półkownika wojsk polskich, Kawalera orderu św. Stanisława, Dziedzica Turwii, Wyskoci, Śmigła itd. Umarł 9 maja 1780, wieku swego 69 lat. Pochowany w Wyskoci. Po zniszczeniu tamtejszego cmentarza przeniesiony przez prawników do Rąbinia r. 1897. R.I.P.
5. Dnia 27 marca 1840 złożono tutaj ciało Mikołaja Rynkiewicza ur. w Turwii 6.12.1779. Ten któremu lat dwadzieścia cztery pomagał ś.p. zmarły w zarządzie gospodarstwa tutejszego prosi o westchnienie za duszę jego.
6. Tu spoczywa ś.p. Maryanna Hertmanowska um. 1870 i Córka Jój Anna Wytykowska um. 1897 Wieczny odpoczynek racz im dać Panie
7. Grobowiec Rodziny Niklasów (pierwotnie Bolesława i Nikodema)
8. Grobowiec Rodziny Kaszewskich
9. Ś.P. Balbina Knychaća ur. 14.3.1880 r. um. 18.11.1909 r. Zdrowaś Marya!
10. Ś.P. Wit Kłós Proboszcz Rąbiński ur. 15.1.1879 zm. 27.10.1918 i jego rodzice Franciszek i z Wróblewskich Bernarda [?] Proszą o modlitwę

Grobowiec kasztelana Stanisława Chłapowskiego, fot. E.P., 2014

11. Zofia z Chłapowskich Koźmianowa urodziła się 7 lipca MDCCCXXIV um. 25 października MDCCCLIII Módl się za nią
12. Tu leży Antonina z Grudzińskich Chłapowska ur. d. XVI czerwca MDC-LXXXVIII um. d. XXI kwietnia MDCC-CLVII Pokój jej duszy
13. Dezydery Chłapowski, generał wojsk polskich, ozdobiony Krzyżami Virtuti Militari i Legii Honorowej. Baron cesarstwa francuskiego. Ur. w Turwii 23 maja 1788 um. dnia 27 marca 1879 R.I.P.
14. Ś.P. Joanna z Grudzińskich 1791-1831 żona Wielkiego Księcia Konstantego Pawłowicza zwłoki przeniesiono z Carskiego Sioła do Rąbina w r. 1929. Fundator Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu
15. Ś.P. Marya z Morawskich Hr. Jezierska ur. 4.6.1822 um. 4.6.1891 R.I.P.
16. Tu leży Ludwik Chłapowski ur. 10 lipca 1877 um. 3 lipca 1878
17. Tu leży Róża z Jezierskich Chłapowska, ur. 2 grudnia 1847 um. 12 lutego 1879 R.I.P.
18. Tu leży Tadeusz Chłapowski ur. 12. Lutego 1826 um. 28. Sierpnia 1879 R.I.P.
19. Ś. P. Z Mańkowskich Tekla Chłapowska 1885-1962 Odznaczona orderem papieskim Pro Ecclesie et Pontifice
20. Ś.P. Zygmunt Chłapowski 1869-1919 napis nieczytelny
21. Tu leży Józefa z Grudzińskich Gutakowska ur. 9 sierpnia 1799 um. 29 stycznia 1861. Pokój jej duszy
22. Hr. Wacław Gutakowski, Półkownik Wojsk Polskich, Kawaler Orderu Virtuti Militari, u. 7 marca 1790 um. 27 września 1882 R.I.P.
33. Tu leży Aleksander Koncewicz, doktor medycyny ur. się w Warszawie Dnia XVIII Stycznia MDCCCXXIV, umarł w Turwii, Dnia X Marca MDCCCLVI Consummatus in brevi explevit. Tempu multa, plancta enim erat Deo anima ejus, propter hoc properavit educere illum de medio. Kamień położyli przyjaciele.
24. Teresa Duc ur. 1832 um. 1880 Wdzięczne uczennice proszą za jej duszę.

Grobowiec Kazimierza Chłapowskiego z Kopaszewa, fot. E.P., 2014

25. Tu leży Marya Długołęcka, urodzona w Śremie dnia 25 listopada 1811 r. wie-
loletnia Towarzyszka, Przyjaciółka baronowej Chłapowskiej. Gorliwa jej po-
mocniczka w zarządzie domu, w wychowywaniu dzieci w rozdawnictwie do-
broczynności. Po 52 latach błogosławionych przez całą okolicę prac w Turwii
usnęła w Bogu d. 14 września 1881 r. Kamień ten położyli w żałobie pogrą-
żeni wdzięczni wychowawcy. R.I.P.
26. Ś.P. Kazimierz Chłapowski z Kopaszewa * 24.12.1832 + 5.3.1916
27. Ś.P. Z Chłapowskich Anna Chłapowska z Kopaszewa * 17.9.1845⁴⁹ + 5.9.1919
28. Ś.P. Stanisław Chłapowski *16.10.1863⁵⁰ + 28.2.1930⁵¹
29. Ś.P. Marian Chłapowski *21.5.1885 + 2.5.1932
30. Ś.P. Kazimierz Chłapowski z Kopaszewa * 6.1.1872 + 26.8.1923
31. Ś.P. Dezydery Chłapowski z Kopaszewa * 29.3.1913 + 19.5.1997
32. Ś.P. Wanda z Potworowskich Chłapowska * 4.11.1882⁵² + 4.7.1959
33. Ś.P. Kazimierz Chłapowski z Szołdr *4.3.1896 + 30.11.1976
34. Dezydery Chłapowski ur. d. 28 lutego 1855 um.d. 25 listopada 1925
35. Stanisław Chłapowski ur. d. 10 grudnia 1888 um. d. 22 czerwca 1930 Odzna-
czony Krzyżem Walecznych
36. Juliusz Chłapowski ur. d. 22 listopada 1890 um. d. 26 lipca 1920 Kawaler
Krzyża Virtutti Militari
37. Zdzisław Chłapowski ur. d. 8 grudnia 1892 um. d. 24 września 1920 Odzna-
czony dwukrotnie Krzyżem Walecznych

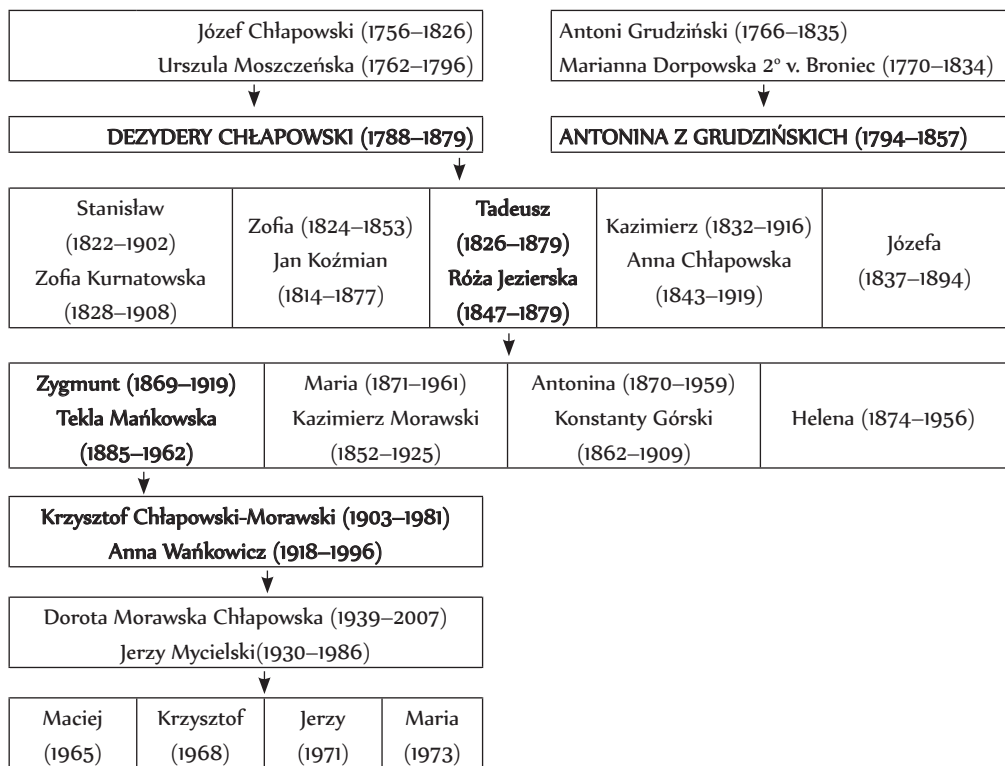
Nim przybliżę sylwetki wymienionych postaci, warto przyjrzeć się więzom rodzinnym łączącym poszczególnych zmarłych. Poniżej zamieszczam tablice genealogiczne czterech najważniejszych linii rodu Chłapowskich: turewskiej, kopaszewskiej, szołdrskiej i czerwonowiejskiej. Dane metrykalne zestawilem, opierając się na maszynopisie *Kroniki rodzinnej* Dezyderego Chłapowskiego i wydaniu książkowym uzupełnionym przez Krzysztofa Chłapowskiego oraz *Genealogii Potomków Sejmu Wielkiego* Marka Jerzego Minakowskiego. Pozwalają one na poznanie skomplikowanych koligacji rodzinnych, wiążących Chłapowskich z najważniejszymi rodami arystokratycznymi i szlacheckimi Wielkopolski.

⁴⁹ Prawidłowa data to 17.05.1843.

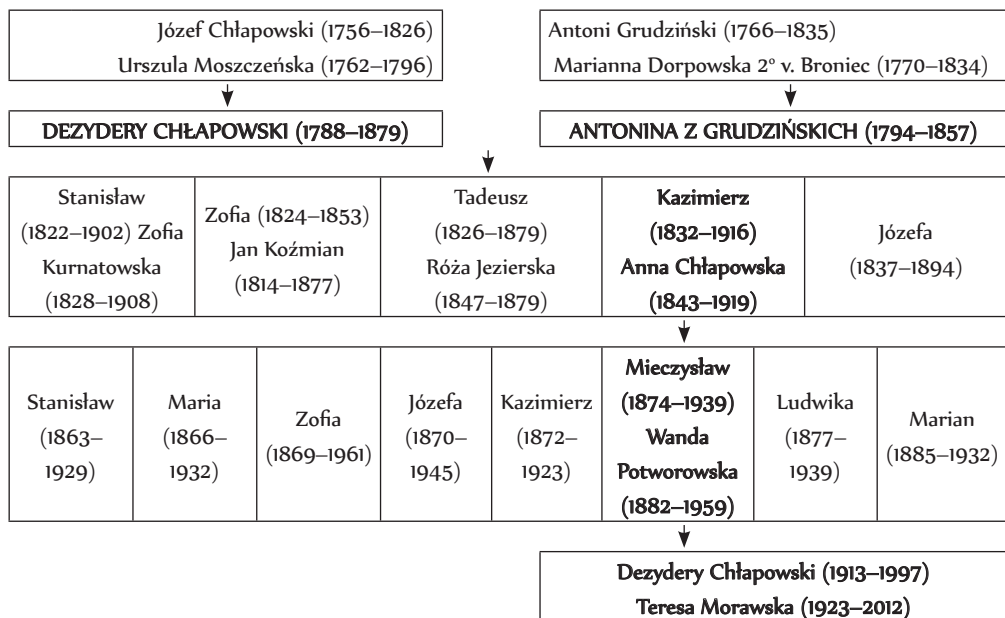
⁵⁰ Prawidłowa data to 18,10.1863.

⁵¹ Dezydery Chłapowski w drukowanej *Kronice rodzinnej*, podaje rok 1929, por. dz. cyt., s. 118.

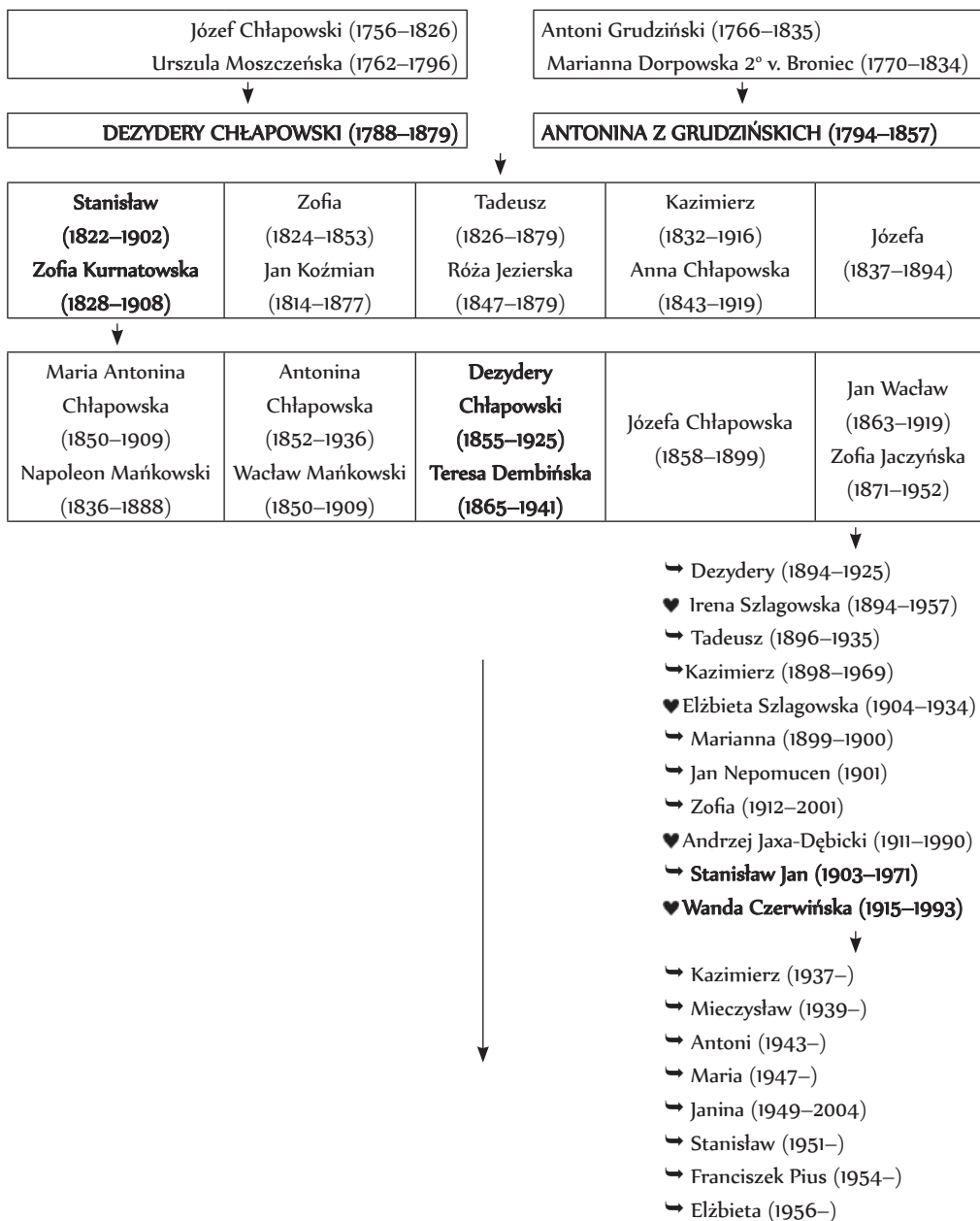
⁵² Dezydery Chłapowski podaje datę urodzenia 3.11.1882.

Linia turewska Chłapowskich, oprac. E.P.

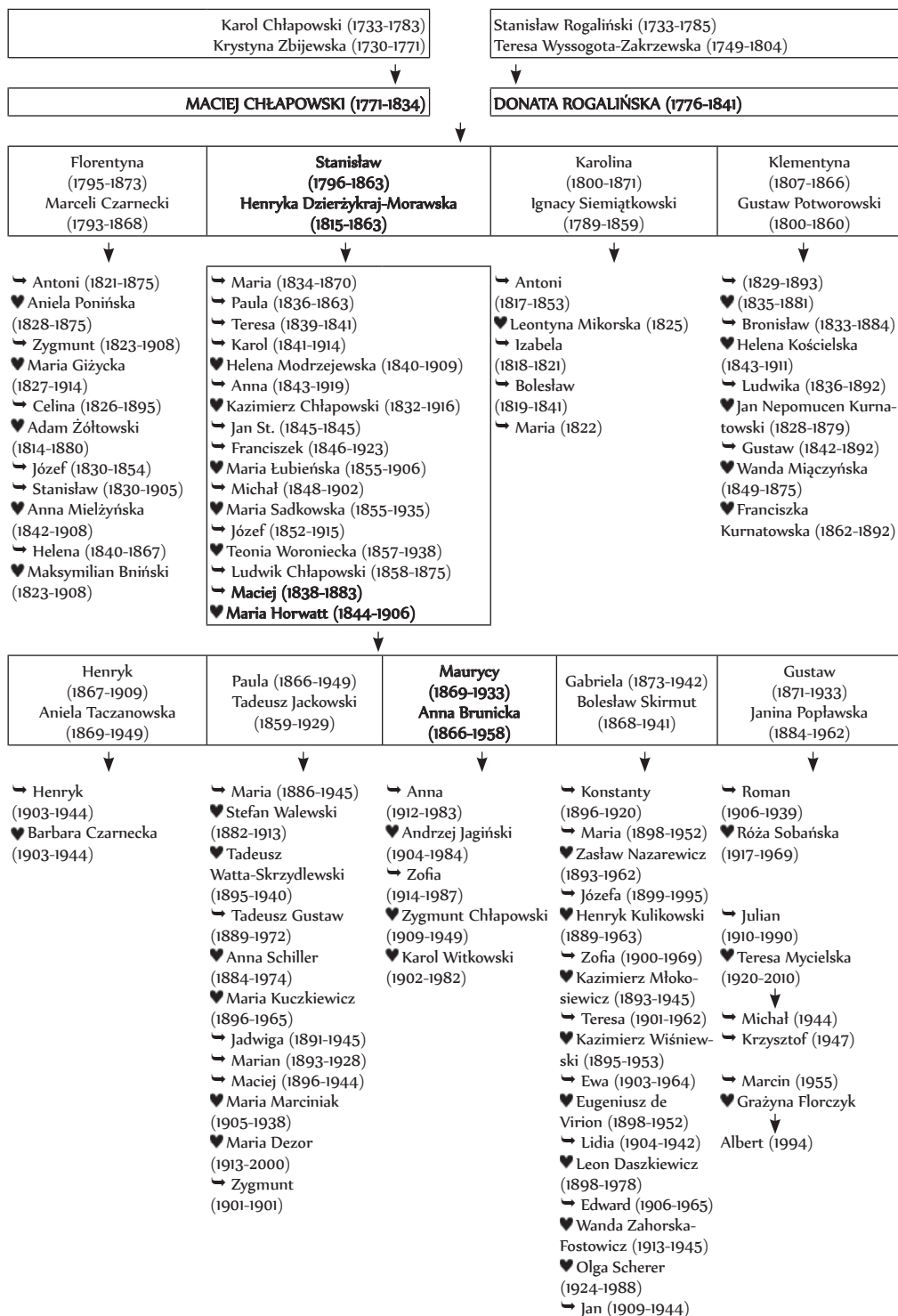

Linia kopaszewska Chłapowskich, oprac. E.P.

Stanisław (1888–1930)	Juliusz (1890–1920)	Zdzisław (1892–1920)	Kazimierz (1896–1976)
-----------------------	---------------------	----------------------	-----------------------

Linia szlowska Chłapowskich, oprac. E.P.

Linia czerwonowiejska Chłapowskich, oprac. E.P.

Józef Chłapowski urodził się w Turwi 25 października 1756 roku. Był synem Stanisława i Teresy z Kwileckich Chłapowskich. Miał dwie siostry: Barbarę i Nepomucenę. Był posłem na sejm 1780 roku. Dwa lata później kupił za 200 000 złotych starostwo kościańskie. Wchodził w skład delegacji wysłanej przez Wielkopolskę do Napoleona w roku 1806. W rękach Józefa poza domeną odziedziczoną po ojcu były także Bonikowo, Gurostwo i Kurza Góra. Odsprzedał natomiast Wyskoć i Rogaczewo, kupując w 1779 roku Popowo i Brachlin, które z kolei odsprzedał rok później Ignacemu Szołdrskiemu. W 1804 sprzedał Żabno, otrzymując w zamian Lubiatówko koło Dolska⁵³. Chłapowski miał zamiar, na drodze zamiany, przenieść się do Małopolski, gdzie nabyłby od Adama Ponińskiego klucz żywiecki, starostwo czerwonogrodzkie, odstępując mu Śmigiel, Turew, Żabno i Rogaczewo⁵⁴. Transakcja ta jednak ze względu na ujawnienie oszustwa Ponińskiego i ostrzeżenie Chłapowskiego przez nieznaną osobę nie doszła do skutku. Nieuczciwego szlachcica osądzono i uwięziono. Jako osłodę zawodu związanego z nieuzyskaniem tytułu kasztelana rogozińskiego otrzymał Chłapowski od króla Stanisława Augusta Poniatowskiego Order Świętego Stanisława Biskupa Męczennika. Popierał Konstytucję 3 maja. Z tego też względu otrzymał Order Orła Białego (20.06.1792)⁵⁵. W rodzinnej Turwi Józef założył ananasarnię oraz ukończył budowę pałacu. Po trzecim rozbiórze Polski utracił starostwo kościańskie. Po sprzedaży Żabna nabył Rąbiń z Rąbinkiem i Podborzem. Niespokojne czasy napoleońskie i utracjuszwowska natura Józefa doprowadziły do jego bankructwa. Odzyskanie z czasem utraconego starostwa oraz scedowanie majątku na syna Dezyderego uratowało Józefa przed całkowitym upadkiem finansowym.

Józef był dwukrotnie żonaty. Jako pierwszą pojął za żonę **Urszulę Moszczeńską** (1762-1796). Wydarzenie to zostało uczczone *Odą na wesele JW. Imci Pana Józefa Chłapowskiego starosty grodowego Kościańskiego z JW. Panną Urszulą Moszczeńską Wojewodzianką Innowrocławską w dniu Ich zaślubin*. Poza sporym posagiem, w skład którego wchodziło kilka miejscowości, Urszula skoligaciła Józefa z ówczesnymi możnymi – poprzez swe siostry z wojewodą pomorskim i brzesko-litewskim oraz z chorążym wielkim koronnym⁵⁶. W numerze 78 „Gazety Warszawskiej” znalazła się wzmianka informująca o ślubie starosty Chłapowskiego z Urszulą z Moszczeńskich. Tym samym rozwiązana została tajemnica odnosząca się do miejsca i daty ślubu wspomnianej pary. Na łamach gazety czytamy:

⁵³ D. Chłapowski, *Kronika rodzinna*, t. 1, Kraków 1978, s. 83, maszynopis.

⁵⁴ D. Chłapowski, *Chłapowscy. Kronika rodzinna*, uzupełnił i przygotował do druku Krzysztof Chłapowski, Warszawa 1998, s. 51.

⁵⁵ Tamże, s. 53.

⁵⁶ Tamże, s. 51.

Józef Chłapowski (1756-1826), zbiory prywatne

Urszula z Moszczeńskich Józefowa Chłapowska (1762-1796), zbiory prywatne

chowano go w Rąbiniu 4 dni później.

Z Krakowa dnia 20 Września. Doszła tu wiadomość o zasłużym Maryażu Jeymci Panny Urszuli Moszczeńskiey Wojewodzianki Inowłocławskiey z JMcią Panem Chłapowskim Starostą Kościańskim, który dnia 19. tego Miesiąca w Drugni Dobrach Jchmościów Państwa Wojewodów Inowłocławskich odprawił się⁵⁷. [pisownia oryginalna]

Z małżeństwa tego narodzili się Dezydery i Zofia, która jednak zmarła w 1864 roku. Drugą żoną Józefa była Maria Bogucka, z którą ostatnie lata życia spędził w Lubiatówku, gdzie osadził go syn Dezydery. Z drugą żoną miał syna Jana Anzelma. Józef zmarł 17 października 1826 roku. Po-

ZOFIA Z CHŁAPOWSKICH MYCIELSKA (1794-1864)

3

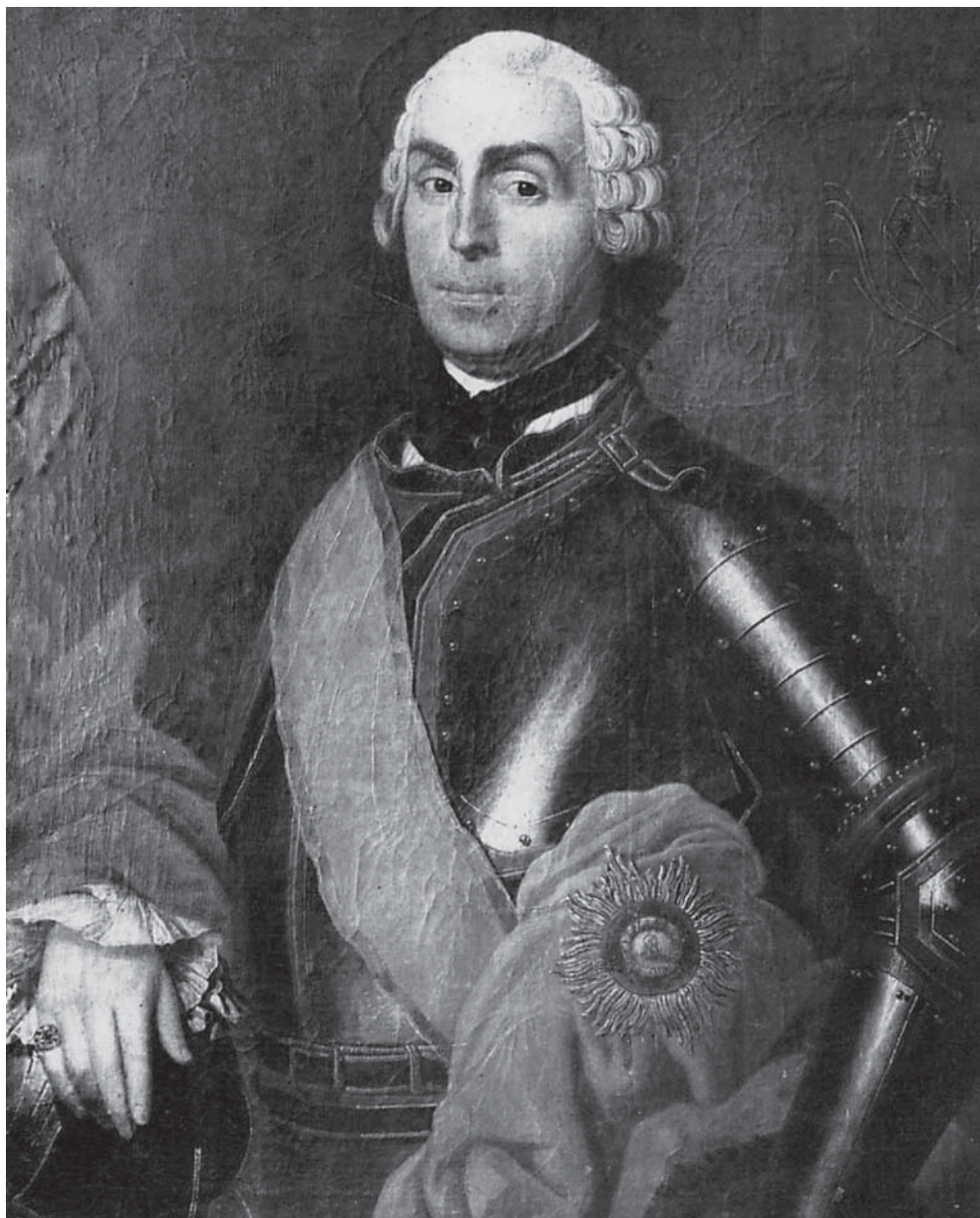
Zofia z Chłapowskich Mycielska (15.05.1794-13.09.1864), była córką Józefa i Urszuli Chłapowskich. Była żoną Franciszka Mycielskiego (1786-1831) z Gałowa. Po jego śmierci na polach pod Rajgrodem zamieszkała u brata Dezyderego w Turwi. Do śmierci cierpiała na zaburzenia psychiczne.

STANISŁAW CHŁAPOWSKI (1711-1780)

4

Stanisław Chłapowski był synem Ksawerego Ludwika i Anny z Lipskich. Urodził się w 1711 roku. W skład jego majątności wchodziły Turew, Wronowo, Rogaczewo Wielkie nabyte w 1755 roku, Śmigiel, Bruszczewo, Glińsko, Koszanowo,

⁵⁷ „Gazeta Warszawska” 1780.09.27, nr 78, suplement. Dziękuję serdecznie panu profesorowi Krzysztofowi Chłapowskiemu za wskazanie niniejszego źródła oraz podzielenie się tym odkryciem.

Stanisław Chłapowski (1711-1780), zbiory prywatne

Nowa Wieś zakupione w 1766 od Franciszka Sułkowskiego, Wyskoć nabyta od Ignacego Kotarbskiego w 1770 roku⁵⁸, Sokołowo zakupione w 1776 roku, Charbielin i Trzebiedza. W Wyskoci w 1773 roku wystawił nowy kościół parafialny. W swych włościach przeznaczył izbę na szkołę wiejską. Karierę rozwijał

⁵⁸ D. Chłapowski, *Kronika rodzinna*, t. 1, dz. cyt., s. 74.

Teresa z Kwileckich Stanisławowa Chłapowska (1723-1796), zbiory prywatne

dwubiegunowo: w administracji i wojsku. Zaczynał jako podsędek ziemski poznański, następnie od 1754 roku piastował godność kasztelana międzyrzeckiego obok godności senatora. Został odznaczony Orderem św. Stanisława. Wspierał konfederatów barskich. Dzięki bliskim kontaktom z Jerzym Mniszchem pozostawał w kręgu stronnictwa dworskiego.

Stanisław zmarł nagle w drodze do Kościana. Pochowano go w tamtejszym klasztorze Bernardynów. 5.10.1868 jego zwłoki przeniesiono na cmentarz przykościelny w Wysokoci. Za sprawą prawników Stanisława i Kazimierza jego prochy ostatecznie pochowano w Rąbiniu (w 1897 roku). Dezydery Chłapowski przytacza w swej *Kronice* charakterystykę kasztelana pióra Michała Starzeńskiego:

(...) Kasztelan był bardzo bogaty, ale pozbawiony wyższego wykształcenia, oddany był całkowicie zbieraniu grosza i spijaniu starego wina. Zajechaliśmy tedy do Turwi. Stary kasztelan miał syna rozpieszczonego jedynaka, dwie córki oraz wychowanicę, krewną daleką bez matki. Kasztelan swym skąpstwem i zapobiegliwością zebrał znaczną fortunę, był kawalerem dwóch orderów i senatorem; mieszkał atoli bardzo skromnie i całe urządzenie domowe odpowiadało dominującej wadzie jego charakteru⁵⁹.

ZOFIA Z CHŁAPOWSKICH KOŹMIANOWA (1824-1853)

11

Zofia była jedną z trzech córek Dezyderego i Antoniny. Jako jedyna wyszła za mąż. Marianna zmarła jako dziecko, Józefa wstąpiła do Sacre Coeur. Niezwykle wrażliwa i, jak się z czasem okazało, słabego zdrowia, była szczególnie bliska rodzicom oraz rodzeństwu. Jej mężem został Jan Koźmian – postać wyjątkowa w dziejach Wielkopolski i kraju. Prawnik z wykształcenia, społecznik i organicznik z wyboru. Jemu to zawdzięczamy pojęcie pracy organicznej. Małżeństwo było udane, czego najlepszym świadectwem jest zachowana korespondencja Zofii i Jana przesycona głębokim uczuciem, opiekuńczością i zatroskaniem oraz prostotą, z której wypływał jej autentyzm. Nie było to małżeństwo polityczne, czego dowodzili niektórzy autorzy⁶⁰, bo sam Koźmian za swą działalność nie mógł osiąść w Wielkopolsce, ani też z konieczności – pozycja Chłapowskich umożliwiała im wybór małżonków z grona najatrakcyjniejszych i najmożniejszych rodów. Zaręczyny i ślub odbyły się w Berlinie. Sakramentu udzielił arcybiskup metropolita poznański Leon Przyłuski (1789-1865). W lipcu 1847 roku Koźmianowie przybyli do Rąbinia i na pewien czas zamieszkali w dworku, w którym po powrocie ze służby u boku Napoleona mieszkał Generał, a następnie przenieśli się do Turwi, by ostatecznie osiąść w Kopaszewie, które Zofia otrzymała w posagu⁶¹. Załamanie nerwowe, którego wynikiem mogło być poronienie oraz niemożność posiadania dzieci, doprowadziły do samobójczej śmierci Zofii. Na trasie

⁵⁹ *Na schyłku dni Rzeczypospolitej. Kartki z Pamiętnika Michała Starzeńskiego (1757-1795)*, wyd. H. Mościcki, Warszawa 1914, s. 35.

⁶⁰ J. Tupalski, dz. cyt., s. 285 i n.

⁶¹ D. Chłapowski, *Kronika rodzinna*, t. 1, dz. cyt., s. 175-176.

Zofia z Chłapowskich Koźmianowa, zbiory prywatne

konduktu żałobnego z Kopaszewa do Rąbinia Koźmian ufundował 14 kapliczek ze stacjami drogi krzyżowej oraz uzyskał dla niej stosowne odpusty papieskie. Po śmierci Zofii Koźmian wstąpił do seminarium i odbył studia teologiczne w Rzymie. Świecenia otrzymał w 1860 roku i został proboszczem krzywińskim, a później kanonikiem poznańskim. W marcu został spowiednikiem sióstr sercanek w Poznaniu⁶². Po osadzeniu na tronie biskupim w Poznaniu kardynała

⁶² P. Matusik, *Religia i naród. Życie i myśl Jana Koźmiana*, Poznań 1998, s. 191; B. Wysocka, *Jan Koźmian*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 15, Wrocław 1970, s. 53.

Ledóchowskiemu Koźmian zaczął odgrywać istotną rolę w przemianach diecezji, jakie zainicjował nowy metropolita. Wkrótce jednak arcybiskup został uwięziony, Jan natomiast pełnił nieoficjalną rolę administratora archidiecezji. Po politycznym procesie w następstwie oskarżenia o rzekome przygotowywanie zamachu na Bismarcka został osadzony w więzieniu⁶³. Zmarł w Wenecji w nocy z 19 na 20 września 1877 roku, wracając z Rzymu, który odwiedził po pobycie sanatoryjnym w Vichy. Pochowany został w krypcie katedry poznańskiej.

ANTONINA Z GRUDZIŃSKICH CHŁAPOWSKA (1794-1857)

12

Antonina urodziła się w 1794 roku. Jej rodzicami byli Antoni Grudziński (1766-1835) i Marianna Dorpowska (1770-1834). Miała dwie siostry – Józefę (1792-1861) i Joannę (1791-1831). Dezyderego poślubiła w 1821 roku. Szczęśliwe małżeństwo doczekało się kilkorga dzieci: Stanisława (1822-1902), Zofii (1824-1853), Tadeusza (1826-1879), Kazimierza (1832-1916) i Józefy (1837-1894).

Antonina z Grudzińskich Chłapowska,
zbiory prywatne

Antonina, pomimo słabego zdrowia, aktywnie wspierała poczynania męża angażując się w działalność charytatywną i społeczną. Odpowiadała również za wychowanie dzieci, czego świadectwem są zachowane listy, zwłaszcza do synów, obfitujące w matczyne rady. W domu w Turwi jak zauważa Krzysztof Chłapowski-Morawski⁶⁴ – dokładała wszelkich starań, by zapewnić córkom odpowiednie wykształcenie oraz zaopatrzyć je w jak najlepszą literaturę. Antonina brała również aktywny udział w życiu społecznym. Wraz z mężem – pod wpływem głębokiej i żarliwej wiary – włączyła się w renowację i budowę kościołów i kaplic w okolicy, m.in. w Wyskoci, Rąbiniu i Manieczkach.

Była adresatką listu abpa Przyłuskiego, w którym prosił o powołanie komitetu, na którego czele stałaby Generałowa i Hrabina Mycielska, których zadaniem byłoby pozyskiwanie środków na ufundowanie poznańskiego Domu Sercanek⁶⁵. Zmarła niespodziewanie w Paryżu, podczas pobytu związanego ze wstąpieniem

⁶³ B. Wysocka, *Jan Koźmian...*, s. 54.

⁶⁴ K. Morawski, *Wspomnienia z Turwi*, Kraków 1980, s. 74 i n.

⁶⁵ S. Załęski, *Szkic dziejów Towarzystwa Sióstr Serca Jezusowego*, Kraków 1883, s. 65-67.